

Kopparödla. Foto: Roland Staav

Inventering av reptiler i Stockholms stad 1997

Av Mikael Norström på uppdrag av miljöförvaltningen

Förord

”*Reptilinventering i Stockholms stad*” utfördes under sommaren 1997 av Mikael Norström på uppdrag av Miljöförvaltningen i Stockholms stad. Detta är den största sammanhängande inventeringsinsatsen som gjorts på detta område i Stockholm, och den visar att det finns intressanta områden som är värda att följa upp.

I Stockholms Artdatabank, ArtArken, har hotade och skyddsvärda arter kartlagts. Av de reptilarter som står på den nationella rödlistan finns bara snoken noterad med aktuella uppgifter från Stockholm stad. Även de andra orm- och ödlearter som finns i Stockholms stad kartläggs dock i ArtArken. Till detta finns det flera skäl, bland annat därför att de visar en minskande trend i landet och regionen och att de genom sin närvaro pekar ut bristbiotoper, miljöer med stora naturvärden, som det idag är ont om i Stockholm.

I Stockholms kommun hör kräldjur, eller reptiler, till de djurgrupper som ses alltmer sällan. Hoten mot kräldjuren är idag bl a följande:

- Biotopförändringar, särskilt stora vägbyggen (skär av förbindelsen mellan näringsplatser och övervintringsplatser)
- Utdikning/torrläggning av våtmarker (snok)
- Insekticider (försämrar näringsunderlaget)

Syftet med denna undersökning är att öka kunskaperna om kräldjursfaunans utbredning och tillstånd i Stockholms kommun. De ingående arterna betraktas som lämpliga indikatorer i samband med miljöövervakning. Materialet har förts in i en GIS-databas och ingår i den kartläggning av biologisk mångfald på artnivå som bedrivs av Miljöförvaltningen. Projektet utgör samtidigt ett led i arbetet med att följa upp stadens miljömål för biologisk mångfald. Resultatet av undersökningen kommer även att utgöra underlag för planering av ev. skyddsåtgärder för kräldjuren.

Mikael Norströms inventering från 1997 har i kartan över reptillokalerna kompletterats med andra fynd av reptiler som registrerats i ArtArken. Projektansvarig på Miljöförvaltningen har varit Gunilla Hjorth. Redigering, layout och grafisk bearbetning har utförts av Mova Hebert, Miljöförvaltningen.

Stockholm den 3/4 2001

Innehåll

FÖRORD	1
INNEHÅLL	3
SAMMANFATTNING	4
INLEDNING.....	5
INVENTERINGSMETODIK OCH INVENTERADE ARTER	5
KOPPARÖDLA/KOPPARORM, <i>ANGUIS FRAGILIS FRAGILIS</i>	5
SKOGSÖDLA, <i>LACERTA (ZOOTOCA) VIVIPARA</i>	6
HASSELSNOK/SLÄTNSNOK, <i>CORONELLA AUSTRIACA AUSTRIACA</i>	8
HUGGORM, <i>VIPERA BERUS BERUS</i>	8
INVENTERADE OMRÅDEN	9
HANSTA	10
KYRKHAMN (LÖVSTA).....	10
SUNDBY FRIOMRÅDE.....	10
FLATENOMRÅDET	10
LILLA SICKLA GÅRD	11
SÄTRASKOGEN	11
RÅGSVEDS FRIOMRÅDE.....	11
DISKUSSION OM HOTBILD OCH GENERELLA ÅTGÄRDSBEHOV	12

Sammanfattning

Kräldjurens förekomst i Stockholms stad har ej tidigare undersökts. Denna inventering omfattar delar av Stockholms stad. Det innebär att jag tittat närmare på:

- Hansta
- Kyrkhamn (Lövsta)
- Sundby friområde (norr om Bällstavägen)
- Flatenområdet
- Sätmaskogen
- Området kring Lilla Sickla gård
- Rågsveds friområde (mellan Magelungsdiket och Kräppladiket).

Endast 13 reptilindivider noterades i Stockholms stad under inventeringen. Förutom negativa väderförhållanden finns det anledningar till att så få reptiler observerades: individantalet är lågt, reptilbiotoperna få och spridningsbarriärerna många. Trots allt finns det intressanta och värdefulla reptilmiljöer i staden. Först och främst bör trakterna kring sjön Flaten framhållas. Troligen finns här Stockholms alla reptilarter. Vidare finns presumtiva hasselsnoklokaler i Sätmaskogen. Kring Magelungsdiket i Rågsveds friområde och vid Lilla Sickla gård finns skyddsvärda snoklokaler.

Att som ensam person få en fullgod överblick av alla dessa områden är naturligtvis mycket svårt. För att få en så bra bild som möjligt över reptilbeståndet bör inventeringsarbete inriktas på ett specifikt område. Själv anser jag att en reptilinventering inriktad på Flatenområdet vore önskvärd. Trakterna kring Flaten är mycket intressanta och bör inventeras under minst en månads tid, från mitten av april till mitten av maj.

Illustration: Hans Sjögren

Inledning

Väderleksmässigt var 1997 ett extremår. En kylig och molnig vår följdes upp av en lång, varm sommar. Sommaren var i sin helhet den varmaste under hela 1900-talet. Detta påverkade i hög grad inventeringen, då reptiler inte gärna utsätter sig för varken kalla eller heta temperaturer, utan håller sig undan. Dessutom var vintern 1995-96 kall med djup tjäle, vilket skördade många liv bland övervintrande växelvarma djur. Det senare kunde inte enbart konstateras i Stockholms stad utan också på andra håll i länet. Mina erfarenheter är att antalet reptilindivider inom Stockholms stad är förhållandevis litet. Samma dag i maj som jag inventerade i Sättra utan att höra det minsta ödleprassel kunde jag finna ett flertal huggormar och skogsödlor i Huddinge kommun!

Inventeringsmetodik och inventerade arter

Fem arter kräldjur har varit aktuella under inventeringen, nämligen kopparödla (*Anguis fragilis*), skogsödla (*Lacerta vivipara*), snok (*Natrix natrix*), hasselsnok/slättsnok (*Coronella austriaca*) och huggorm (*Vipera berus*). Hasselsnok påträffades ej under inventeringen. Under april-september 1997 har jag genomskökt de av Miljöförvaltningen givna inventeringslokalerna. Metodiken går främst ut på att visuellt, grundligt genomsköka lokalerna. För sök efter eventuellt gömda reptiler, har tonvis med sten och annat naturmaterial vänts (och lagts tillbaka i sitt ursprungliga läge).

Förberedelser har gjorts genom att placera ut en del trä- och metallmaterial på strategiska platser i Hansta, Sundby friområde och vid Flaten. Materialet har varit korrugerad plåt, masonit, stubbar och dylikt. Under detta söker sig gärna reptiler för att ta skydd. Kring Flaten i södra Stockholm fanns redan en del byggnadsmaterial (skräp) utslängt strax söder om campingplatsen. Detta torde vara ett eldorado för kopparödla. Trots denna myckenhet av potentiellt tillflyktsmaterial, låg här under inte en enda reptil. Tyvärr fann jag heller ingen reptil under det av mig utlagda materialet, dessutom blev mycket bortstädat eller flyttat. Nämnas bör också att jag gick ut med ett upprop i Sveriges Radio, programmet Naturmorgon i P1, där jag manade lyssnarna att rapportera reptilfynd från Stockholm. Tyvärr inkom endast ett svar (snok -"husorm"- på tomt i Norra Ängby)!

Kopparödla/kopparorm, *Anguis fragilis*

En upp till 40 cm lång ödla utan extremiteter. Kopparödlan lever helst i frodiga, örtrika biotoper. Födan består mest av maskar och sniglar. I fångenskap har kopparödlan setts ta fältsyrsor och musungar. Kopparödlan är levandefödare i likhet med skogsödlan. Upp till ett dussintal ungar föds i början på september. En kopparödla från Salems kommun jag själv studerade i terrarium 1991, födde i september samma år 11 st 6 cm långa ungar. Kopparödlan går i vinteride i september och lämnar detsamma i april.

Den sällsynta blåfläckiga varieteten av arten är funnen bl.a. i grannkommunerna Huddinge, Salem och Södertälje men ej i Stockholms stad. Arten har i fångenskap levt upp till 52 år. Mycket återstår att forska kring kopparödlan i allmänhet, exempelvis vet man inte mycket om artdensitet och hemområden. Endast tre individer påträffades under inventeringen: vid sjön Flaten, i Rågsved och i Sättra. Tidigare har jag sett kopparödla i Ekoparken (1992), vid Flaten (1992) och Sättraskogen (1996). 1995 noterades en individ i Fruängen (Emilie Norström pers. medd.). Arten

finns säkerligen i följande områden: Judarn, Hansta, Grimsta, Bredäng, Farstanäset, Skrubba, lövstrakten, kring Kyrksjön, Älvsjöskogen och eventuellt fler platser. Inplanteringsförsök kan göras i Sundby friområde. Här finns miljöer som bör tilltala kopparödlan. Vid eventuell inplantering bör ett mängd juvenila kopparödlor utsättas på olika platser inom området under ett flertal år. Frågan är dock varifrån individerna skall tas? På vissa håll i kommunerna Huddinge, Botkyrka och Haninge är kopparödlan relativt allmän. Gravida honor kan yngla av sig i terrarium varefter ungarna utsättes i Sundby friområde och de vuxna honorna återsätts där de infångats. *Kopparorm, kopparödla eller ormslå är några av de svenska namnen på denna ödla som är en ödla trots att den saknar ben. På latin heter den Anguis fragilis. "Fragilis" betyder ömtålig och syftar på stjärten som kan lossna om någon försöker fånga ödlan*

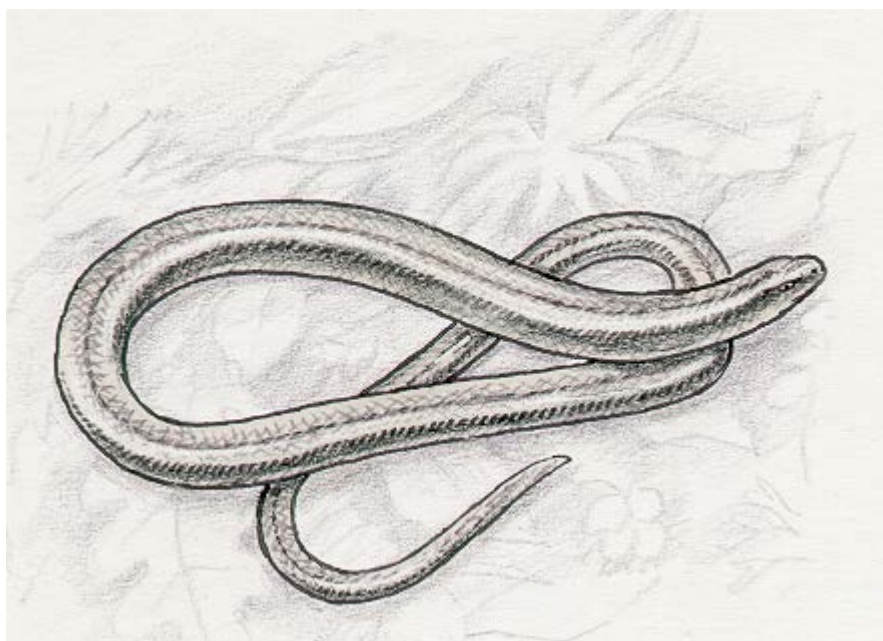

Illustration: Hans Sjögren

Skogsödla, *Lacerta vivipara*

Den enda ödlearten med gångben i Stockholms stad. Trots namnet föredrar arten inte ren skogsmiljö. Skogsödlan påträffas där det är riklig tillgång till insekter och andra ryggradslösa djur, i skogsbryn, vägbryn och ängsmarker. Under högsommaren föds ungarna färdigutvecklade. Skogsödlan går i ide i september och avslutar vintervistelsen i mars-april. En individ påträffades vid Lilla Sickla gård denna inventering. Melanistiska skogsödlor är sällsynta och har aldrig rapporterats från Stockholms stad. Själv har jag sett sådana i Huddinge kommun. Fynd av melanistiska skogsödlor i Stockholm vore av högt intresse. Arten har troligen sin främsta numerär i Flaten-området (där jag sett den 1992 och 1993) men har också påträffats i Ekoparken (egen obs. 1992) och kring Lilla Sickla gård (Gary Sjöblom 1997, pers. medd.). Det finns dock inga andra moderna fyndplatser inom Stockholms stad. I sammanhanget bör nämnas att jag fann en juvenil skogsödla i Sollentuna ca 20 meter från Hansta-gränsen. Andra områden där skogsödlan troligen existerar: Grimsta, vid sjön Judarn, Sätra, Bredäng, Rågsved, Hansta, lövstrakten och Farstanäset. Utan tvekan finns skogsödlor i Hansta då arten är konstaterad i Sollentuna kommun, ej långt från gränsen till Stockholms stad.

Sundby friområde har fina biotoper för skogsödlan. Möjligen är friområdet för isolerat (många spridningsbarriärer) p.g.a. hårt trafikerade vägar, byggnationer, flygfält m.m. för att kunna hysa arten. Det vore dock intressant att försöka införa skogsödla i Sundby friområde. Juvenila individer härstammande från grannkommuner torde ha störst överlevnadsförmåga (se beskrivning under kopparödla). För en framgångsfull utsättning av skogsödla i Sundby friområde måste dock en del förberedelser göras angående biotopens utformning. Vad man skulle kunna göra är att bygga upp stenigare partier och låta dessa överväxas av örter.

Snok, *Natrix natrix*

Snoken är vår största ormart och blir upp till ca 130 cm lång. Honorna är längre och kraftigare än hanarna. Artkaraktistiskt är de ljusa eller gula kinderna. Hos melanistiska (svarta) exemplar kan de ljusa kindmarkeringarna saknas. Melanistiska individer kan vid en hastig blick förväxlas med mörk huggorm. Snoken är vår enda äggläggande ormart. Den går i ide i september för att sedan komma fram i slutet av mars eller i april. Parningssäsongen är kort och inleds någon gång i april beroende på väderlek. Ett riktdatum för snokparning är runt den 25/4. För att snoken skall kunna existera krävs att den har tillgång till fisk och groddjur, dess huvudföda. I detta sammanhang är det viktigt att vårda flera av stadens vatten. Vidare måste adekvata äggläggingsplatser finnas. Äggen läggs i juli bland multnade växtdelar, i komposthögar, gödselstackar etc och kläcks i augusti.

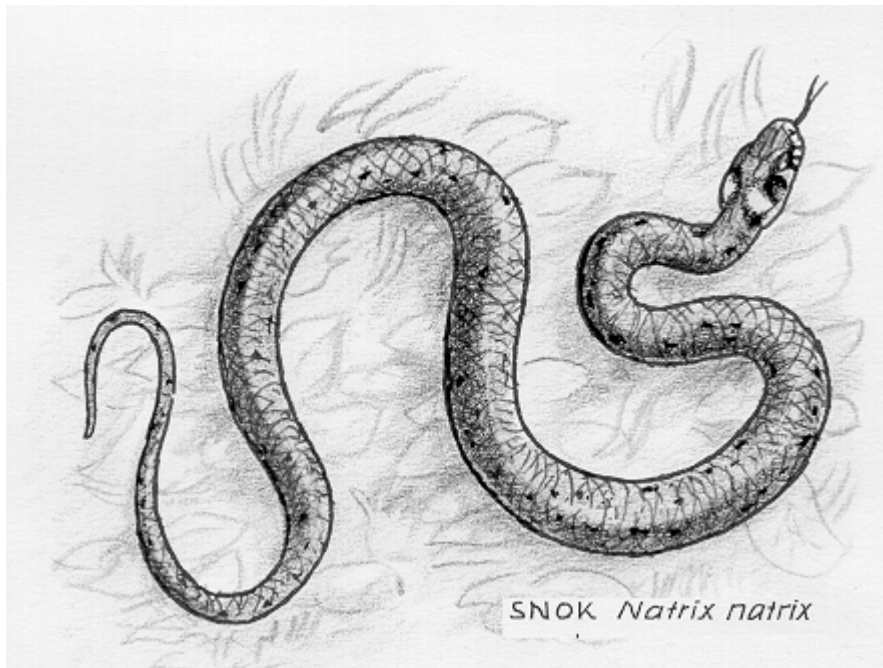

Illustration: Hans Sjögen

Snoken är en av de fyra reptilarter som finns i Stockholm. Snoken kallas även vattensnok eftersom den vistas mycket i vattnet där den jagar grodor och fisk.

Magelungsdiket och dess omgivning i Rågsved är ett exempel på värdefull och skyddsvärd lokal för snoken. Här leker både fisk och groddjur. Under inventeringen noterades snok intill Flatensjön, Magelungsdiket i Rågsved och vid Lilla Sickla gård. I Sollentuna påträffades ett flertal snokar ej långt från gränsen till Stockholms stad. Snoken är funnen på ett flertal lokaler i

Stockholms stad under 1990-talet, förutom de nyss nämnda bl.a. följande: Stora skuggan (Krister Rasmusson 1996, pers. medd.), Råcksta träsk (1996, Mikael Norström), Judarn (Monica Dahlberg och Kurt Elmqvist 1997, pers. medd.), Söderbysjön i Bagarmossen (funnen död av Mikael Norström 1996), Norra Ängby (Ulla Carlsson 1997, pers. medd.) och Långbrodal i Älvsjö (funnen död av på Svartlösavägen 1995, Mikael Norström).

Hasselsnok/slättnok, *Coronella austriaca*

Fridlyst i Sverige. Levandefödare. Hasselsnoken blir 60-80 cm lång. Kroppen är gråbrun eller gulbrun med två, parallellgående fläckmönster på ovansidan. Nacken och huvudet har en kronlik teckning (därav namnet *Coronella* = liten krona). Pupillerna är runda. Juvenila djur är rödbruna på undersidan. Ormen kan vid en hastig blick förväxlas med huggormen. Hasselsnoken har till skillnad från huggormen helt släta fjäll. Huggormens fjäll på ovansidan av kroppen är försedda med en liten ås. Hasselsnoken har inte det hos huggormen ofta förekommande zig-zag-mönstret. Dieten består av kopparödlor, skogsödlor, mindre huggormar och smågnagare.

Arten föredrar stenbemängda förkastningsbranter vilka vätter mot söder och är beklädda med ljung (*Calluna vulgaris*) och småvuxen tall. En förutsättning är att frodigare födosöksmarker finns i anslutning. Praktiskt taget alla hasselsnokslokaler i Stockholms län ligger i nära anslutning till en sjö. Inga individer påträffades under inventeringen men det var ej heller väntat. Arten är relativt svårinventerad och lever ett ganska undanskymt liv. Bäst chans att finna hasselsnoken är på våren i närheten av vinteridet, eller vid rätta väderbetingelser under sommaren. Egna erfarenheter säger att mulna sommarmorgnar kan ge resultat. Då arten till stor del är thigmoterm (värmer upp sig under redan uppvärmda föremål) kan man på rätta biotoper finna den under stenar, masonitskivor, plåtbitar etc. Potentiella lokaler finns runt sjön Flaten och i Sätra. Det är också här förmodade observationer av hasselsnok har gjorts under 80- och 90-talen. Det är även möjligt att enstaka individer kan komma att noteras runt Lilla Sickla gård, Hansta och Lövsta. En inriktad inventering bör göras i flatentrakten och i Sätraskogen.

Huggorm, *Vipera berus*

Huggormen är Sveriges enda giftorm. Honorna blir upp till ca 80 cm långa, hanarna ca 70 cm. Arttypiskt är det på ryggen mer eller mindre tydliga zig-zag-bandet. Melanistiska (svarta eller mörka) individer är allmänt förekommande i stockholmstrakten. Arten lever i ängsmiljöer och skogsbryn där den lever av mindre gnagare och fågelungar. Som juvenil tar huggormen även skogsödlor.

Huggormen går normalt i vintervistelse i september-oktober och avslutar densamma i mars-april. Likt de övriga stockholmstreptilerna är det dock inte fråga om någon regelrätt vinterdvala. Det har hänt att huggormar har observerats milda vinterdagar i januari. Som vårtecken betraktat är den tidigaste huggormen i Stockholms län noterad den 25/2 (1991 och 1995, Långängen i Huddinge kommun, M. Norström och L. Westrin). Det är alltid hanen som vaknar och är aktiv tidigast om våarna. Som senaste höstobservation i stockholmstrakten kan möjligen räknas 8/11 (1990, Långängen i Huddinge, M. Norström). Denna huggormshona låg i årets sista värmande solstrålar. Huggormens parningssäsong påbörjas i maj (sällsynt i slutet av april, enligt egna observationer i Huddinge) och avslutas normalt i juni. Hanen -men inte honan- ömsar skinn före parning.

Endast en huggorm påträffades i Stockholm under inventeringen 1997. Detta var en huggormshona vilken observerades den 29/7 och 30/7 i Hansta. Däremot sågs huggormar kring Väsby gård i Sollentuna kommun ej långt från Stockholms stads kommungräns. Individer noterades även under sommaren av familjen Sjöblom, vid Lilla Sickla gård. Arten är sällsynt i Stockholms stad. Störst chans att finna huggorm är i Hansta. Med stor sannolikhet finns arten även i flatenområdet (där den noterades på 1970-talet av L. Westrin), kring Magelungsdiket i Rågsved och på Farstanäset. På 1960-talet rapporterades huggormen både från Kvarnberget väster om Lillsjön i Bromma (Timothy Gibran pers. medd.) och Flaten (Leif Westrin pers. medd.).

Artkaraktärer hos snok, huggorm och hasselsnok

Snok:	Rund pupill, ljusa eller gula nackfläckar, svartvitt mönster på undersidan, ovasidans fjäll kölade.
Huggorm:	Vertikal pupill, mer eller mindre tydligt zig-zag-band på ryggen, ovasidans kroppsfjäll kölade
Hasselsnok:	Rund pupill, två parallellgående fläckmönster eller linjer på ovasidan, unga individer har rödbrun undersida, kroppsfjäll släta.

Givetvis förekommer stora individvariationer. Hos snok och främst huggorm förekommer mörka eller helt svarta (melanistiska) individer. Melanism hos hasselsnok är oerhört sällsynt.

Inventerade områden

Sju områden har inventerats i undersökningen. Av dessa hör några till de större naturområdena i Stockholm samt några mindre områden som är relativt dåligt undersökta men som kan förväntas hysa en intressant reptilfauna genom sina naturtyper.

Förutom de fynd som gjorts under redovisad inventering har samtliga reptilfynd under 90-talet som finns rapporterade till ArtArken tagits med på kartan. Därför är även fynd utanför de inventerade områdena markerade där. Extensivt inventerade områden och speciellt intressanta eller viktiga reptilmiljöer/biotoper inom varje inventeringsområde har markerats. De sistnämnda bör värnas och hävdas.

I Flaten och Sätra finns typiska och högintressanta hasselsnoksbiotoper. Chansen är stor att finna hasselsnok just i dessa trakter. I Hansta finns för Stockholms stad sällsynta, sammanhängande ängs-, våt- och buskmarker. I Rågsved löper en grodrik, fuktig zon jäms med Magelungsdiket. Detta är en typisk snokbiotop.

Markerna kring Lilla Sickla gård har en för Stockholms stad unik miljö. Här är gårds- våt- och ängsmarker samlade inom ett litet område. Inom detta område har 1997 kopparödla, skogsödla, snok och huggorm påträffats av familjen Sjöblom på Sickla gård.

Hansta

En huggormshona hittades i Stockholm, flera reptiler just utanför kommunens gräns norr om Hansta. Här är naturen varierad med ängs- och våtmarker, åkrar och blandskog. I sjön Djupan och i den anlagda vattenspeglarna nära Väsby gård i Sollentuna kommun leker groddjur. Detta är till fördel för snok som har amfibier som stapelföda. I närheten av Väsby gård i Sollentuna kommun fann jag skogsödla, snok och huggorm, endast några hundra meter från Stockholms kommungräns. En skogsödla noterades dessutom ca 20 meter från denna gräns. Detta är av värde att noteras i denna inventeringsrapport, eftersom reptilerna (speciellt snok och huggorm) kring Väsby gård med all säkerhet har födosöksområden inne i Stockholms kommun.

Vid Väsby gård konstaterades en (troligen finns många) övervintringsplats för snok och huggorm. I närheten av Hägerstalund fann jag en adult, mörk huggormshona i ett gräsövervuxet, mindre stenparti. Jag bedömer att det finns relativt få övervintrings- och tillflyktsorter för reptiler i Hansta. De slånrika områdena i sydvästra delen ser närmast "städade" ut. Här saknas till stor del stenpartier. Jag föreslår att man på sina håll med naturlig formgivning bygger upp stenpartier vilka kan vara till gagn för reptiler. Vidare föreslår jag att igenvuxna delar i norra skogsområdet försiktigt gallras. Sly från gallring kan med fördel användas till uppbyggnad av rishögar. Just rishögar är ett välkomnat inslag i kräldjurens habitat. Hansta besökt 27/4, 29/7, 31/7, 30/8.

Kyrkhamn (Lövsta)

Inga reptiler påträffades här. I Kyrkhamn finns inga större kräldjurshabitat men troligen finns här ett antal individer av snok och kopparödla - kanske också huggorm och skogsödla. Angränsande områden i norr har en intressant natur, det är inte omöjligt att Stockholms alla reptilarter finns där. Slyrensning kring traktens gårdar och kraftledningsgatan skulle kunna ge en positiv effekt då detta leder till ett ökat solinföde på mikrohabitatsnivå. Lövsta besökt 3/5, 7/9.

Sundby friområde

Inga reptiler funna. Här finns en för Stockholms stad mycket speciell miljö med stora öppna ytor och slånvegetation. Biotopmässigt har området stor potential att hysa huggorm, kopparödla och skogsödla. Tyvärr är Sundby friområde kantat av en mängd spridningsbarriärer. Dessa utgörs av byggnationer, rikligt trafikerade vägar och Bromma flygplats. Friområdet är p.g.a. spridningsbarriärerna alldeles för isolerat för någon ormpopulation. Däremot torde kopparödla och skogsödla ha större chans att överleva här. En utsättning av kopparödla och skogsödla vore önskvärd (se kommentar under kopparödla). Detta förutsätter dock att stenigare och risigare partier anläggs i anslutning till slånbuskagen. Vid Kvarnberget, ej långt från Sundby friområde, förekom huggorm på 1960-talet (Timothy Gibran pers. medd.). Sundby friområde besökt 1/6, 16/7, 31/7.

Flatenområdet

En snok och en kopparödla observerades här. Förhållandevis stort och "vilt" område i sydöstra delen av Stockholms stad. Varierande natur med barrskog, blandskog och branta hållmarker. På många ställen ypperlig hasselsnoksbiotop. Förmodligen existerar alla Stockholms reptilarter här. Vid sydöstra delen av sjön Flaten ligger en liten äng (till viss del fuktig) vilken är på väg att förbuskas. Denna äng bör hållas öppen för att öka solinflödet, till fördel för reptilerna. Även vattendraget och dess närhet måste hållas öppna, detta för att få groddjur att leka här.

Ca 30 meter söder om sjön ligger en mindre vattensamling, vilken fram t.o.m. 1992 utnyttjades av groddjur som reproduktionslokal (Norström 1994). På grund av igenväxning och dumpat trädgårdsavfall ratas nu gölen av groddjuren. Därför föreslår jag att vattensamlingen rensas och hindras från igenväxning så att groddjuren återigen kan leka däri. Därigenom skapas bättre förutsättningar för snokarna att öka i antal, tack vare fler födosöksområden (se kommentarer till inventeringskartorna). Strax söder om campingplatsen ligger en hel del trä- och byggmaterial dumpat. Platsen borde vara välbesökt av kräldjur, främst kopparödla. Dock påträffades ej ett enda djur här. Flera lokaler runt Flaten hyser typisk hasselsnoksbiotop. Speciellt värt att nämnas gällande detta är delen strax nordost om den mindre badplatsen i nordost ("Barnbadet") och området öster om sjöns sydöstra del. Flaten besökt 3/5, 18/5, 16/7, 28/7, 23/8.

Lilla Sickla gård

Fem snokar och en skogsödla observerade. Området ligger intill Sicklasjön, har bergig grund, fuktlövskog och torräng. Rikt insektsliv, till fördel för skogsödlan. Alla arter utom hasselsnok är observerade här av Gary Sjöblom (boende på gården). Fin snoklokal, en av de bättre inom stadens gränser. Förmodligen kan man med ganska enkla medel skapa ännu bättre förutsättningar för reptiler kring Sickla gård. Zonen mellan skog och ängsmark bör göras buskigare, risigare och stenigare. Därmed ökar antalet trygga tillflyktsorter för främst skogsödla och huggorm. En försiktig satsning på att anlägga kompost- eller gödselhögar skulle öka snokens chanser att finna lämpliga äggläggningsplatser. Lilla Sickla gård besökt 29/8, 5/9, 21/9.

Sätmaskogen

En gravid kopparödla observerad. Jag har även tidigare (1996) påträffat kopparödla i Sätmaskogen. Naturen i Sätmaskogenområdet är bergig med förkastningsbranter och sluttande ängsmarker, en synnerligen intressant reptilmiljö. På de högsta topparna har man en magnifik utsikt över Mälaren. Tyvärr saknar skogsbrynen risigare inslag. Förmodligen är det därför kräldjur är sällsynta i området. Genom att låta rissly ligga kvar efter gallring, höjer man biotopens kvalitet. Jag har lagt ned stor möda och energi på att finna reptiler i Sättra. Tyngdpunkten har legat på sök efter hasselsnok. En förmodad hasselsnoksobservation gjordes 1990 ca 200 meter söder om Alsättravägen (anonym uppgiftslämnare). I Sättra finns typiska hasselsnoksbiotoper med sprickzoner och stenig mark med ljung och tall. Störst chans att finna hasselsnok är i skogs- och bergområdet söder om Alsättravägen. Området kring vattentornet har också en mycket intressant biotop men är utsatt för stort friluftstryck. Ängarna som löper parallellt med Alsättravägen har ett rikt insektsliv vilket bör gynna eventuell skogsödleförekomst. Även i Sättra är det värt att göra inplanteringsförsök av skogsödla (se kommentar under Sundby friområde). Skogsödla påträffades på tidigt 1970-tal mittemot Sättra (Smista, nära E4/E20, Huddinge kommun, av Mikael Norström och Jan Bergman). Sommartid är Sättrastrandsbadet välbesökt vilket för med sig en kraftig biltrafik. Förmodligen blir en hel del kopparödlor överkörda. Sättra besökt 19/4, 24/4, 17/5, 23/6, 14/7, 1/8, 30/8.

Rågsveds friområde

En kopparödla och tre snokar hittades. 1996 noterades tre juvenila snokar. Till stor del lövskogsområde med fuktig ängsmark. Från Rågsved mot sjön Magelungen löper Magelungsdiket som är rikt på fisk och groddjur, snokens föda. Vattendraget och dess omgivning är högklassig

snokbiotop. För att ytterligare höja värdet bör man förhindra en förbuskning. På så sätt ges fler alternativ till solplatser. En förbättrad vattenkvalitet i diket skulle få en positiv effekt på fisk- och grodlivet, vilket i slutänden gagnar snokpopulationen. Rågsved besökt 13/7, 23/8, 31/8, 13/9.

Diskussion om hotbild och generella åtgärdsbehov

Kräldjurfaunan i Stockholm har under 1900-talet drabbats hårt av förändringarna i landskapbildningen. Byggnationer av hus och vägar, utdikning, miljögifter och kväveutsläpp är de främsta orsakerna till att denna djurgrupp har fått stå tillbaka. För att få livskraftiga reptilpopulationer skall man värna om födosöksområden, övervintringslokaler och spridningskorridorer mellan olika naturområden. Ris och annat naturmaterial kan bli ett utmärkt inslag i reptilbiotopen. Vid slygallring anordnar man därför gärna rishögar, vilka kan tjäna som skydd och tillflyktsort för ormar och ödlor. Flera av de lokaler jag besökt har alltför uppstädade skogsbryn, ängskanter, etc. Detta betyder att man reducerat antalet trygga solplatser. Det är till sydliggande skogsbryn med ris, sten och öppna rotsystem som reptiler ofta söker sig för att finna övervintringslokaler eller skydd.

Skyddade kräldjur

Alla vilda inhemska grod- och kräldjur är fridlysta i Sverige med stöd av miljöbalken. Det innebär att det är förbjudet att döda, skada eller fånga djuret eller ta bort eller skada ägg, rom, larver eller bo. I Stockholms län förekommer följande kräldjur:

Huggorm (*Vipera berus*)

Kopparödla (*Anguis fragilis*)

Skogsödla (*Lacerta vivipara*)

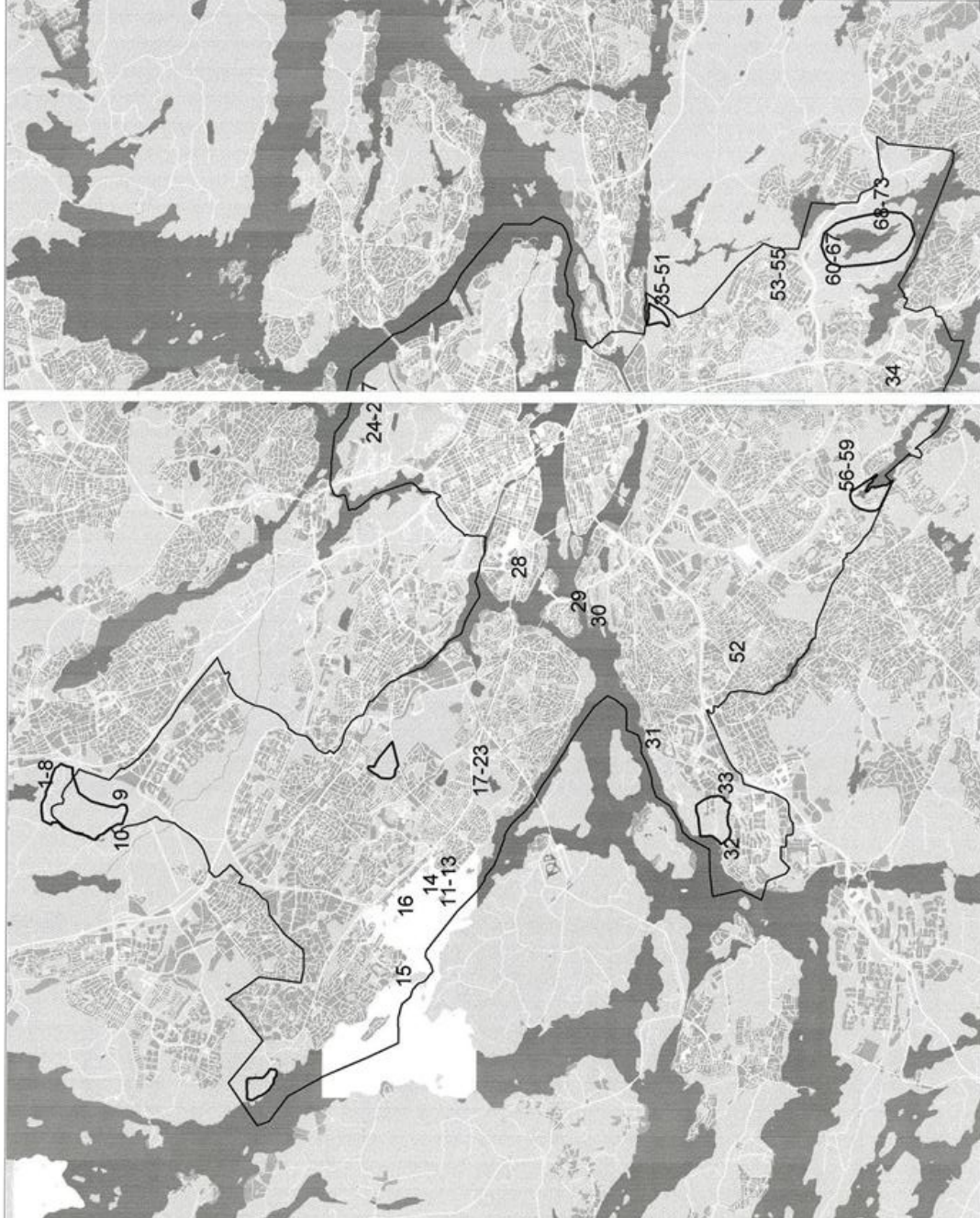
Snok (*Natrix natrix*)

Hasselsnok (*Coronella austriaca*)

Huggormar är det dock tillåtet att infånga och flytta när de påträffas på tomtmark. Om det inte är möjligt att infånga djuret och någon annan lämplig lösning inte finns får djuret dödas.

Undantag finns även för studier av vissa kräldjur. Ägg och ungar från vilt levande exemplar av kopparödla och skogsödla får insamlas i begränsad omfattning och förvaras för studier av utvecklingen, men inte för kommersiella ändamål. Djuren skall i dessa fall snarast återutsättas på samma plats där de insamlades. Förbudet gäller inte heller tillfälligt infångande av exemplar av dessa arter för studier. Djuren får dock inte flyttas från platsen och skall snarast sättas tillbaka där de infångades.

Reptillokaler i Stockholm

Teckenförklaring

- Grönområde
- Bebyggelse
- Vatten
- Extensivt inventerade områden
- Gods reptillokaler i Hansta, Sättra, Lilla Sickla och Flaten

- 1-4 Skogsöda, Hansta
- 5, 6 Snok, Hansta
- 7-9 Huggorm, Hansta
- 10 Kopparöda, Hansta
- 11-13 Snok, Räcksta
- 14 Snok, Grimsta
- 15 Snok, Hässelby Holme
- 16 Huggorm, Grimsta
- 17-23 Snok, Judarn
- 24-27 Snok, Norra Djurgården
- 28 Huggorm, Kungsholmen
- 29 Kopparöda, Liljeholmen
- 30 Kopparöda, Vinterviken
- 31 Snok, Mälårhöjden
- 32, 33 Kopparöda, Sättra
- 34 Snok, Farsta
- 35-44 Snok, Lilla Sickla
- 45-47 Huggorm, Lilla Sickla
- 48, 49 Skogsöda, Lilla Sickla
- 50, 51 Kopparöda, Lilla Sickla
- 52 Snok, Långbro
- 53, 54 Snok, Skarpnäck
- 55 Huggorm, Skarpnäck
- 56-58 Snok, Rågsved
- 59 Kopparöda, Rågsved
- 60-65, 68-70 Snok, Flaten
- 66, 71, 72 Kopparöda, Flaten
- 67 Huggorm, Flaten
- 73 Skogsöda, Flaten

Kartan visar områden inventerade från april till september 1997 av M. Norström, de observationer som gjordes då, samt enstaka reptilfynd gjorda i Stockholm under 1990-talet.

